PIO R. SEAN

¡TALIKALÂ!

Drama sa duhá ka Bahin.

MGA TINAO.

SOLEDAD, Ang asawa.
ROSARIO, Abyan ni Soledad,
GRACIANO, Ang bana.
GAUDENCIO, Kilala ni Soledad,
PABLO, Ugangan ni Gaudencio

Ginpaimprenta ni

Casimiro F. Perfecto.

Edicion propiedad del Editor.

MANDURRIAO, ILOILO.

"LA PANAYANA"
Imprenta, Librería y Encuadernación
1916.

HALAD.

Sa duhá ko ka mahirup ñga mga abyan,
duñgúg kag himayá sang Ilóng-ilong,
duhá ka mga pamatan-on nga may
magayón ñga palaabuton,

Eliseo Hervás Salas

Bachiller en Artes

Lícenciado en Filosofía y Letras

Profesor de Literatura Castellana en la Universidad Filipina

Periodista y Literato,

kag

Francisco Varona

Bachiller en Artes

Profesor de Historia en el Instituto Burgos

Periodista y Literato.

Ang tagsulát

PIO R. SEAN.

¡TALIKALA!

Drama sa duha ka Bahin.

NAHAUNA NGA BAHIN.

Saguà sang isá ka baláy nga kasarangan sa pagkabutáng. Ganhàan sa likúd kag sa kilid magtimbang. Ang sa likúd padayon sa hagdanan kag ang sa kilid nga natèó sang guluà-an padayon sa hulút nga tulugán, kag ang sa nawalá sang gulùàan padayon sa digamuhán. Lamisa sa tungâ kag pila ka siya maglibut sa lamisa.

—«O»—

NAHAUNA NGA GUA

SI SOLEDAD, SA OLIHI SI ROSARIO.

SOLEDAD—(*Nagapaninló*) Ay, ¡pangabuhí! Ang imo kalipay, ang imo himayà, ang imo kasadya, natigana gid lamang nimo sa mga táo nga dàan may kalipay sa painóino, may himayà sa dughan kag may kasadya sa sulúd sang ila pagpangabuhì. (*Dulugan macadali. Sa mga matá*

nagaagay mapait nga mga luhá)

Apang sa nagakalisud, sa nagabatás, sa nagabatyag na nga dàan sa sulúd sang dughan sing mga kasakit, yarà ang imo kapintas . . . (*Nagapaninló kag nagahibí*)

ROSARIO—(*Gikan sa ganháan nga nalikúd*) Maayo nga aga, Choleng. ¿Maanóano ka? (*Hakson kag halukán*)

SOLEDAD—Ay, abyan; kon iní nga cahimtangan nakon may diotay pa nga kalipay, inâ nga kalipay amó icaw, bulahan nga tagiposòon nga walâ pagakahubsi sing kaawà sa nagabatás mo nga abyan.

ROSARIO—¿Ngaa? ¿Amó man gihapon?

SOLEDAD—Walâ gid paglubád; hinonòo ganì nga nagabangís.

ROSARIO—¿Nagabangís?

SOLEDAD—Hoo, nagabangís. Dilì na maantus; dilì na mabatás. ¿Anano ang takús ko mabuhat?

ROSARIO—Antusá, kay bana nimo.

SOLEDAD—¿Ngaa man nga may mga magasawá nga ang ila pagpuyû makaililà, kay latum sa kalipay ang sulúd sang ila baláy?

ROSARIO— Kay nagahisahù; kay ang gugma sang asawa kag bana nagaangay ang kadalisay.

SOLEDAD—¿Kag ang walâ magahisahùay? ¿Ang walâ magaangay ang gugma sang asawa kag sang bana?

ROSARIO—Sa tungúd sinâ yarà ang matá nga ginatubdan mapàít nga mga luhà.

SOLEDAD—¿Walâ na liwan?

ROSARIO—Yarà ang kasíngkasing nga magabatás

SOLEDAD—¿Kag. . . . walâ na?

ROSARIO—A, yarà ang masubû nga lulubngan!

SOLEDAD—*(Maghibí)* ¡Lulubngan! ¡A, amo'y matam-is nga puluy-an sang may casaquit.... *(Magtukyahaw sa iya paghibí)* Apang, Charing nalulutan ko nga abyan, ¿walâ na sing liwan nga macaluás sa aton sa kalisdanan, sa talikalâ sang mabangís nga bana?

ROSARIO—Hòo, ang *divorcio*.

SOLEDAD—¿Kag anano ang *divorcio*?

ROSARIO—Amo'y kasuguàn nga nagatugut sang pagbulagay sang bana kag sang asawa kon may dakû nga cabangdanan.

SOLEDAD—¿Anano nga mga cabangdanan?

ROSARIO—Pananglit kon ang bana mabangis, nga sa dalayon iya ginasakít ang asawa, sa tungúd sini ang asawa sarang makadangúp sa *divorcio*; subung man kon ang asawa pananglit maglu.b sa bana, hantî ang bana makadangup man sa dívorcio.

SOLEDAD—¿Kag anano?

ROSARIO—Kag ang bana sarang makapangasawa, subung man ang asaua sarang makapamana.

SOLEDAD—O, hamilì nga casuguàn!

ROSARIO—Hamilì, kay nagapalinóng sang pagpuyû sang táo; kay nagaluás sa táo sa kapaitán sang pangabuhì. Dilì bangúd kay ang bana magpangasawa kon makapilá ang luyag niya subung man ang asawa, nga magpamana kon makapilá, kay sa pagasawahay nga matawhay, sa pag-asawaháy nga ang bana kag ang asawa nagahigugmaanay sing tunay, walà sing *divorcio* nga sarang makalingkang.

SOLEDAD—Matùud, Charing. Ang magbulág sa isá ka bana, bisan pa iní sia malàin, amó ang labí nga mapàít nga panumdumón sang isá ka asawa, apang kon dilì na maantús, kon sa luyó sinâ nga bana lamang ang kasakit amó ang ginabaton sang asawa sa tanán nga tión, hantì walâ na sing liwan nga mahimù. . . .

ROSARIO—Inâ nga casugùán nagapatawhay sang pagpangabuhì sang táo.

SOLEDAD—¿Apang, abi ang lalaki, sa paghingabút lamang sa isá ka babáe, iya iní ipakasal, kag kon mapakasal na niya, iya bulagán?

ROSARIO—Dilí man mahimù.

SOLEDAD—¿Kay walà sing kabangdanan?

ROSARIO—Hóo; kay walà sing kabangdanan.

SOLEDAD—Hantì pintasán abi sang bana, kag kon indì, butángbutángan abi sing mga kasal-anan?

ROSARIO—Labí nga maayo, agúd ang babáe sa ila pagpamana dilì magpahinalî, kondì ila gid anay kilalahon sing tungkad ang táo nga nagatuyò sa ila; panilagan kon putlì balá ang paghigugma. . . .

SOLEDAD—¿Hantì, kay may mga lalaki nga sampaton magpuní sing bùlak sa mahigkù nila nga batasan, nga makilala lamang kon makasal na?

ROSARIO—Hantì, bangúd sinâ yarà ang *divorcio* nga sarang dangpan sang kailo nga makatiplang, nga amó ang magaluás sa iya sa kabangís sang bana. Kon walâ sing *divorcio*, pilit na lamang nga magbatás siá.

SOLEDAD—Hamilì nga kasugùán. Mahapús matùud ang magpamana, apang mabud-

lay ang magpili sing banahon. . . . .
(Manumdum) ¿Mabulág akó kay Graciano?

ROSARIO—Ambut sa imo. Hunâbunàa kag pasibûsibùa sing malawig kag madalum. Painóinoha kon magakalipay ka kon makabulág na ikaw sa iya . . .

SOLEDAD—Apang maluás akó sa iya kabangís. Walâ akó tuyò sa pagpamana, kondì nga ang tuyò ko, nga mukaluás sa mapaít ko nga kahimtangan.

ROSARIO—Dilì akó ang dapat magsugù sa imo, kondì ikaw ang dapat magpainóino sing malawig kag madalum.

SOLEDAD—*(Maglingas subung sang nagapanilag nga may nagasakà)*
Sià yanâ ang nagasakà. Ambut kon anano naman ang pagapaabutón kó nga pagsakít niya . . .

ROSARIO—Kon amó, ¿dilì na gid maantus?

SOLEDAD—Pinulung ko na sa imo nga lakás na. . .

IKADUHA NGA GUA

SILÁ MAN CAG SI GRACIANO

GRACIANO—¡Buisít nga pagpangabuhil *(Tukason ang kaló kag ilampús)*

ROSARIO—Maayo'ng aga Graciano. ¿Anano ang nahanabù? *(May tuyó sa paglingaw)*

GRACIANO—Ay, Charing; nanurúysuruy. Nangità kabuhian.

ROSARIO—Nagdùaw akó sa imo asawa kay ginatan-aw ko nga daw naganiwang.

GRACIANO—Maayo pa ikaw imo, Charíng, kay walâ magapalibúg sang imo olo.

ROSARIO—Dilì ka makasiling sinâ. Nagapalibúg akó sang akon olo bangúd sang pagpangabuhì, nga kon dilì maalam ang táo, madalî nga mahulug sa lungíb sang kalisdanan.

GRACIANO—Mapaít matùud.

ROSARIO—Mapaít matùud kon makatabû ang babáe sing bana nga malàin.

GRACIANO—Kag kon makatabû man ang lalaki sa asawa nga malàin.

ROSARIO—Magpangalipay lang ganì ikaw kay may asawa ka nga maayo, apang ikaw...

GRACIANO—Apang akó malàin. Hòo, nakilala ko ang ipulung nimo, apang dilì magláin ang bana kon ang asawa maayo.

SOLEDAD—Hòo, Graciano, isugid naton sa tampad. ¿Ngaa gid nga likman naton ang nagapanilág sang aton pag-asawaháy? Akó imo ginapaantus, imo ginapintasán.

GRACIANO—Hanti bumulág ikaw, kay luás ka man.

ROSARIO—Pagpakahinay kamo, kag patawara ninyo ako nga nagahilabut sa inyo, apang nangahás akó paghambal sing subung kay inyo akó ginabilang nga mahirup ninyo nga abyan. . . .

SOLEDAD—¡Bulág! Hòo, maluyag ikaw magbulág kay ikaw lalaki, apang akó nga isá ka babáe nga buhat, nga maluya . . . ay, ang lungíb amó ang akon dalangpan.

GRACIANO - Kay tandà nga ikaw ang malàin, kay kon akó ang malàin, ayhan nagtal-as na ikaw.

ROSARIO—Panasa na ninyo ang malàin, kon daw may m a l a i n, k a y amó ang maayo, agúd magtawhay ang

inyo pagpuyû. Kon ang babáe ang malá-in, tinguhàón ang pagbalhin sinâ nga ka-làin agúd mag-ayo, subung man ang la-laki. (*Magtindug*) Amó na akó anay. . . (*Tao malakát na*) Balhiná ninyo ang inyo pagpuyû agúd ang himayà magbanàag sa inyo. (*Lacat*)

GRACIANO – (*Sang pagkalumbus na ni Rosa-rio*) ¿Anano ang ginpanugid nimo cay Cha-ring?

SOLEDAD—Walâ.

GRACIANO—Tubtub dirí imo ginapakità ang imo kalàin, bañagà.

SOLEDAD—(*Maghibî*) Akó ang imo ginapa-kalàin sing ang tanán ginaantus nakon. (*Maghibî pa gid.*) Ikaw nga ang imo pi-lak sa sugalan kag sa mga babáe nimo ginayákyák, ikaw nga dilì ganì makadum-dum sang akon pagkàon, ikaw nga sa walâ sing kabangdanan nagapintas sa akon, ikaw ang maayó; apang akó nga kon makakàon tungud sang kalooy sang mga abyan, akó nga nagabatás sang imo kabangís, akó nga imo ginapintasán, ako ang malàin. . . . .

GRACIANO—Choleng. . . . hinugay na . . (*Pa-lapitán kag hanáon nga kug-on*) ¿Sin-o ang nagsugid sa imo nga may mga babáe ako? ¿Sin-o?

SOLEDAD – Mahimù nga kug-on nimo akó kay amó na ang imo batasan, kay akó maluya, apang ang matùod dilì na pagtagùa. . . . (*Nagahibí gihapon*)

GRACIANO—Choleng. . . . (*Tulukon masakit si Soledad nga daw iya lamunon*)

SOLEDAD- Hòo Graciano... ang matùod, ma-tùod. Ikaw walâ mahagugma sa akon, ikaw

walâ pagpalanggà sa akon . . .

GRACIANO- Hanti kay nakilala nimo, ngàa walâ nimo akó bulagí?

SOLEDAD—¡Bulag! ¡Bulag! amó ang imo ginahulát kay walâ ka paghigugma sa akon. ¿Kag ngàa balá sadto imo akó ginkuhà sa sabak sang akon mga ginikanan?

GRACIANO—Dapat mo masayuran nga ginpangasawa ko ikaw kay may dumút akó sa imo mga ginikanan.

SOLEDAD—¿Galí? ¿Kag akó ang imo ginbalusan?

GRACIANO—Kon daw dilì ka makabatás, saráng ka makabulag. *(Kuháon ang kaló cag dayon lakát)*

SOLEDAD—¡Bulág! ¡Bulag! Diwa ko! . . . ¿Kag sìn-o ang akon dangpan? ¡Akó nga isá ka maluya nga babáe . . . *(Dulugan kag maghibí)* Ang lungib, ang lungib amò ang akon puluy-an, ang kasakit amó ang akon abyan kag ang pagbatás amó ang akon anino. . . ¡A, masubû nga kahimtangan . . . *(Masulúd sa ganháan nga naualá)*

IKATLO NGA GUÁ

SI GAUDENCIO, SA OLIHI SI SOLEDAD

GAUDENCIO—*(Subung sang sa idalum)* Tagbaláy . . . *(Magpakitá sa ganháan nga nalikud)* Maayo'ng aga dirí . . . *(Mangilágkilág)* ¿Wala sing táo?

SOLEDAD—*(Sa sulúd)* ¿Sin-o inâ?

GAUDENCIO—Akó, Choleng , . .

SOLEDAD—*(Maguà)* Dayón. . . Pungcù. Gauden.

GAUDENCIO—*(Magdayón cag maglingkud)* ¿Diin si Graciano?

SOLEDAD—Bag-o pa lamang yadto magpanaug. (*Ginatagú ang kalisud)*

GAUDENCIO—Nagkarí lang akó kontanì. . . *(Si Soledad nagahibí kag sang pagkakitá ni Gaudencio walá magpadayon sang iya iham-bal)* Apang pakigkitàan ko na lang si Graciano. . . .

SOLEDAD—¿Ngàa, anano balá?

GAUDENCIO—Nagakalisúd ka, kag dilì akó magdugang.

SOLEDAD—Walà á, kundì ang matá ko nga si-nudlan sang ambut kon anó nga sapat. ¿Anano balá ang tuyù mo sa iya?

GAUDENCIO—Ind. á, kay ang akon utud may sulát sa akon nga sukton ko si Graciano sang utang niya.

SOLEDAD—¿Pila ang utang ni Graciano?

GAUDENCIO—Kalim-an ka pisos man lamang.

SOLEDAD Jesús *(Sa kay Gaudencio)* ¿Sa anó inâ nga utang?

GAUDENCIO Ambut man ganì á.

SOLEDAD—¿Dugay na?

GAUDENCIO--Sang Semana lang nga nagligad.

SOLEDAD—*(Nagahibi)* ¡Jesús! Kag bisan lan-dong lang sang amó nga kuarta walâ gid akó makakità . . .

GAUDENCIO—A, dilì gid man inâ ginasakùan sang akon utud. Magakitàáy lang ugaling kamí ni Graciano.

SOLEDAD—Walâ gid dumduman. . .

GAUDENCIO—Nagakalisud ka, Choleng, kag dilì na nimo matagù. Patawara akó nga nagdugang sang imo kalisúd.

SOLEDAD—Hòo, Gauden, ngàa igkahuyà ko. Nagakalisúd akó bangud sang kabangis sang akon bana nga yanâ. *(Naghibì)*

GAUDENCIO - Amó gid inâ dirí sa idalum sang kalibutan; may nagakalalipay kag may nagakasakit, Akó nagakalisud man. . , . .

SOLEDAD—Kay kon ang bana walâ ganì paghigugma sa asawa, lamang kapintas ang ginaamuma . . . .

GAUDENCIO – Subung man nga ang asawa kon walâ ganì paghigugma sa bana, ang kadungganan ginadagtàán . . . *(Liwanon ang pangatingúg)* Amó gid inâ. . . .mga hampangan kitá sang aton kapalaran nga ginadapyadapya sang balúd sang pangabuhì. . . . . ¿Ngàa abì tagùon ko pa? Sang una ginhigugma ko ikaw, kag kon ikaw ang na pangasawa ko, ayhan sa karon walâ palaligban ang olo co...

SOLEDAD—Pabayài inâ nga mga hambalanon Gauden. Tuluka nga amó na inì ang kahimtangan naton kag walâ na sayud nga maghambal kitá sinâ nga butáng. . . .

GAUDENCIO – Patawara akó . . . *(Matindog nga bùot Malakat)* Patawara akó, kay dilì man amó ang tuyò nakon, kay yadto kay nagligad na, aton dapat kalimtan. *(Lakat)*

SOLEDAD—*(Maghibí)* Hèo, badlit nga malàut nga hinatag sang mga langit. Antusón kay daw malapít na lamang ang akon kamatayon. ¿Ngàa man nga amó iní ang nagakahanabù sa kalibutan, nga ang nagahigugmaanay dilì mag-asawaháy, agud maghimayà sing himpit? Inâ si Gaudencio naghigugma sadto sa akon. . . . *(Subung sang búot kalimtan ang malàot nga hunáhuná)* ¡Apang palayô kamo sa akon! Yadto kay nagligad na pilit nga kalimtan. A, ang gugma nga dalisay kon masimbugan sang

gugma nga hapaw, subung sang kalamay kag apdu nga kon símbugón, ang kapaít dilì madaúg sang katam-ís. (*Sulud*)

IKAP-AT NGA GUÁ

SI GRACIANO, SA OLIHI SI SOLEDAD.

GRACIANO—Choleng. . . . (*Mabaskug ang tingug*)

SOLEDAD—(*Maguá*) ¿Anano? (*Malulut*)

GRACIANO—(*Nagabalingasú*) Ikaw nga babáe, ambut kon ginapangità gid nimo ang imo kalàinan. Maluyag ka naman nga palasán ang matupâ sa likud nimo. Walâ ka gid kadudlàan.

SOLEDAD—¿Ngàa balá? (*Mahinay*)

GRACIANO—Karón, ang pinaabút mo ang matagasák na man ang nawúng mo.

SOLEDAD—¿Apang anano balá ang salâ ko?

GRACIANO—Ang pisos sa akon bolsa imo ginkuhà?. Walâ ka makasayud nga madamù ang balayran ko? ¿Diin ang pisos?

SOLEDAD—Ginbakal ko man pagkàon.

GRACIANO—Makahas ka gid nga banyagâ ka.

SOLEDAD—Amó man inâ ang maayo; ang mangawat sang pilak nimo, kay kon indì akó magpangawat, sa babáe lang nimo makadto ang tanán. (*Sulud*)

GRACIANO ¿Ha? (*Sundun*) Madudlâ ka gid. (*Sulud*)

SOLEDAD—(*Magtinagasak sa sulúd*) Tabang, ay. . . . patya na lang akó. . . .

GRACIANO—(*Maguá nga nagabalingasó*) Tandàan mo. Sa sini, magabulág ka gid sa akon.

KUMBUNG

IKAADUHÁ ÑGA BAHIN.

—=—

Guâ sang isá ka baláy nğa inimol; nipà kag kawayan ang dingding. Ganhàan sa kilid lamang magtimbang; ang sa natóó sang gumuluà mapadayon sa hagdanan kag ang sa nawalá mapadayon sa bulút nğa tulugán May apat ka siya nğa kawayan kag ísa ka lamisa nğa kahón sang gás.

NAHAUNA NĞA GUÁ

SI SOLEDAD CAG SI GAUDENCIO.

GAUDENCIO (*Subung sadto'ng nagahambalanay na silá nğa daan sang pagbukás sang kumbung*) ¿Nakità mo Choleng? makaloloóoy ang aton pagpuyù, Imol kita....

SOLEDAD—Hòo, imol kitá apang bimpit ang aton kalipay kag buganà ang himayâ sang dughan. A, Gauden, amo pa lamang iní ang akon pagkásayud kon daw anó ang putlì nğa gugma. Sadto walâ acó makakilala sina'ng ila ginatawág himayà sa sulúd sang pagkabuhí sang táo, (*Maghibí*)

GAUDENCIO---Kon nagakalipay ka, nğàa caron nagahibî ka?

SOLEDAD—Akon ginabibián ang akon kapalaran nğa nagligad, kay walâ akó magkilala sang putlì nğa paghigugma....

GAUDENCIO—Pabayài yadto'ng nagliligad na. Nián aton kalipayan ang aton kapa-

laran, nga bisan sa olihí, apang naghatag gid man sa aton sang himayà nga amó sadto ang nakulang sa aton....(*Si Soledad nagahibí gihapon.*) ¿Apang anano pa ang ginahibî mo? ¿Anano pa ang ginakalisúd mo?

SOLEDAD—Ang maghunâhunà nga basì dilì ikaw makaunung sa akon tubtub sa kamatayon......

GAUDENCIO—¿Nagapangduháduha ka?

SOLEDAD—Amó ang nagasakit sa akon....

GAUDENCIO—(*Magginhawa sing malawig.* Háy, Diwa ko....

SOLEDAD—Tî kondì nagahinulsul ka....

GAUDENCIO—Walâ akó magahinulsul, walâ. Sa subung sini bisan isahón lang kitá sing lulubngan. Ang ginakasakitan ko kay dilì ko ikaw mapapatí sang tunay ko nga paghigugma. Halus ako manginmatay sa subung siní, agúd imo makità nga sa subung siní handà akó sa pag-unung sa imo kay ginapakatam-is ko nga sa sabak mo mahunus ang akon ginhawa. . . .

SOLEDAD—¿Nagakalipay ka sa luyó ko?

GAUDENCIO—Nasilíng ko na sa imo, apang sa gihapon suliton ko. Sa mga luyó nimo walâ akó kamatayon. . . .

SOLEDAD—A, Gauden, buot ko nga sa gihapon imo suliton ang imo mga panug-an, kay tagsa nimo ka pagsulit tagsa man ka silak sang himayà ang nagabanàag sa akon kasíngkasing.

GAUDENCIO—Masayuran mo Choleng nga walâ pa akó makabatyag kalipay subung siníng kalipay nga iní nga nagatan-ay sang dugùs nga mayuyum sa aton. Ang ginakalisdan ko kay sa subung siní walâ akó iga-

pakalipay sa imo. , . . (*Masubú*) kay walà akó palangitan-an sing pilak.

SOLEDAD—Bisan sa dahon lamang sang kahoy magakabuhî kitá. . . .

GAUDENCIO—Apang dilì mahimù. (*Subung sang nagahambal sa iya lamang*).

SOLEDAD—Dilì ka magpalibúg sang imo olo. Tuman na akó nga mabusug sang himayà. Himayà lamang ang akon ginapangità kay amó ang nawalà sa akon. Busúg akó magtuluk nga imo akó ginapalanggà.

GAUDENCIO—Hèo, ako amó man, apang mapatay kitá sa gutum.

SOLEDAD—¿Anano gid man? Mapatay kita sa gutum, apang mamatáy nga may himayà ang dughan. (*Lainón ang pangatingug*) Abi sugilanoni akó, Gauden.(*Subung sadtong buot níya lingawón*)

GAUDENCIO—¿Ano ang isugilanon ko?

SOLEDAD—Ang imo maragtas, ang imo ginagihan. . . . .

GAUDENCIO—Masubû. Nalugum sang maitúm nga dùág sang kasakit.

SOLEDAD—Subung man sang akon. Apang isugilanon.

GAUDENCIO—Lanubù pa akó kag akon ikaw mahakit an; magayón ka,. maanyag, nga sa gilayón sa sulúd sang akon dughan ginsimba ko ang imo kagayón kag kaanyag. ¿Nakadumdum ka? Nagsulát ako sa imo apang walâ nimo akó pagbalusi. Sumulát akó liwán sa imo; makatatlo, apang walâ gid ikaw magbalus. Kutub sadto nagpalibúg akó sang akon olo. Natabû gid sadto nga buot akó pasakyon sang akon amáy sa Manilà, kag nagsakáy ako. Tatlo akó ka

túig sa Manilà, kag akon mabaton ang masubû nga balità nga ang akon amáy napatáy. Sanglit kay isa lang ako ang lalaki niya nga anak, pumaulì akó dirí sa pagtatap sang amon pangùma, kag sadto nga mga tùig may bana na ikaw. Maduhá ka tùig bumulik akó sa Manilà su pagpadayon sang akon pagtòón, kag didto akó makapangasawa sa isá ka taga Pangpangga, nga akon nasayuran sang olihi nga walà galî paghigugma sa akon. . . , Apang anhon ko kay amó ang akon palad. Batasón. . . . Apang sini'ng olihi dilì na gid maantus. . . . (*Magpakitá nga nagapangalísud*) Sadto Choleng, imo gintakpan ang ganhàan sang imo dughan sa mga panghayhay sang akón tagiposòon kag amó iní ang kabangdanan nga nagsimáng kitá sing dalan. . . .

SOLEDAD—Iya sang langit pagbùút . .(*Maglingas*) Daw may nagasakà. . . .(*Manilag*)

GAUDENCIO—¿Sin-o ayhan?

IKADUHA NGA GUA

SILÁ MAN KAG SI ROSARIO

SOLEDAD—(*Nakibút*) ¡Jesús! ¿Ngàa? (*Palapitán ni Soledad*) ¿Anano ang nahanabù?

GAUDENCIO—(*Mapalapit man kay Rosario subung sadto'ng maluyag makisayud sang nahanabú*) ¿Ngàa

ROSARIO—Sa banwa kamó lang ang ginawakal sang mga táo. Ginakangil-arán nila ang buhat ninyo. Apang walâ sing may nakasayud nga yari kamó diri. . , .

SOLEDAD—¿Kag ikaw, ngàa nakasayud?

ROSARIO—Kalalangan sang pagpakamahal ko sa imo, Choleng.

GAUDENCIO—¿Kag anano ang mga hambal sang mga táo?

ROSARIO—Nga konó si Choleng damák nga babáe, kay nagdagtà sang iya kadunggànan sa pag-upúd lamang sa isá ka lalaki, kag ikaw (*Itudló si Gaudencio*) malàin nga lalaki kay sa isá ka malàin nga babáe imo ginpakalisúd ang imo asawa.

SOLEDAD—¡Diwa ko! (*May pangalisúd*)

GAUDENCIO—Pabayài silá sang luyag nila nga ihámbal, kay ang mga kailó walâ makasayud sang ginkamunùan siní nga tanán. Pabayài silá kay walâ makatalastas sang sa sulúd sang dughan sang táo nagapugad, nga amo'y gugma. Kailo nga mga táo.

SOLEDAD—¿Kag anó ang saráng naton mabuhat?

GAUDENCIO—Ang magpuyû sing malinong sa tungâ sang kahimayàan sang tunay nga gugma. Pabayàan naton silá kay walâ makatalastas sang tanán... Ang mga kailo walâ sing salâ, kay ang ila, ginatulok nila ang mga butáng sonô sa nagakahanabù, apang walâ nila pagakilalaha ang mga kabangdanan... Kay walâ nila matalastasí...

ROSARIO—Hòo, magpakalinóng... Manaúg akó anay kay manilag akó sang hinuríng-huring sang táo. (*Lakát*)

GAUDENCIO—Malakát man akó

SOLEDAD—¿Kag akó diri nga isá lamang?

GAUDENCIO—¿Anano ang nahadlukán mo? Yari ang revolver akon ibilin. Mabalik man akó gilayón. (*Ihatag ang revolver kag*

daw-on niya.)

SOLEDAD—Dumalî ka gid, ha?

GAUDENCIO Madalî gid lamang. (*Lakát*)

SOLEDAD—Hóo, nakaluás na ako sa kabangís sang isá ka táo nga walá'y kalooy. Bisan mamatáy pa akó sa subung siní. Tamà nga pagbatás, tamà nga pagpangalisùd, sa katapusan may kaluasan gid man. (*Manumdum*) ¿Apang basì kon ginapasalig lang akó ayhan ni Gaudencio? ¿Basì kon ginhimuslan lang niya ang kaluya sang akon kasíngkasing-bangúd sang lakás ko nga pagpangalisúd? Hantì manginmatáy ako, kay ayhan amó na gid ang pagbùót sang mga langit. Hantì, matapus na ang tanàn. (*Manumdum*) Apang dilì makabudhì sa akon si Gaudencio... Kutub pa sadto iya akó ginhigugma...

IKATLO NGA GUÁ

SI SOLEDAD KAG SI ROSARIO

ROSARIO (*Kutub sa idalum*) Choleng...

SOLEDAD(*Sa iya lang*) Si Charing ... (*Sugaton sa ganhàan*) ¿Anano nga pagkabutáng? (*May dakú nga kabulung*)

ROSARIO—Nagbalık akó kay nalantawán ko si Pablo...

SOLEDAD—¿Sin-o nga Pablo?

ROSARIO—Ang ugangan ni Gaudencio.

SOLEDAD=¿Hantì?

ROSARIO=Basì kon makit-an niya akó kag masayuran niya nga yari dirí si Gaudencio, ganì kay nakasayud sia nga daw magutud gid kita.

SOLEDAD —¿Kag anano abi ang buhaton niya?
ROSARIO — Walâ kitá mal asayud.

IKAP-AT NGA GUÁ

SILA MAN KAG SI GAUDENCIO

GAUDENCIO—(*Kutub sa idalum*) Choleng. . .
SOLEDAD — (*Sugaton si Gaudencio*) Gauden... ¿Anano ang dalá mo?
GAUDENCIO — Diotay nga cabuhian. (*Ibutáng sa lamisa ang iya mga dalá*) Gatas nga akon nabakál sa manoggatás, itlog. . . . (*Himusón*) Mamahaw kitá anay.
ROSARIO — Pamahaw lang kamó, kay akó akon busúg.
SOLEDAD—Dilì mahimù. Sa kalisúd, kon sa kasakit updi kami; sa gutúm kon sa kabusúg, ambití ang amon kahimtangan.
ROSARIO —Tá, mainúm lang akó 'sang gatas, (*Mag-inúm silá*) Tì, amó na akó anay. Sa dilì ninyo masayuran yari akó dirí kay magabalik akó sa paglingáw sa inyo. (*Lakat*)
SOLEDAD—¿Anano ang batîbatì nimo?
GAUDENCIO —Dilì ka na magpanumdum sang mga halambalanon sang mga tào. Amó gid inâ ang mga táo, mahambal gid .. (*Dulugan*)—Apang ang akon gid ginakalisdanan kay dilì ako makapatuyang sa imo. . .
SOLEDAD—Ayaw magpanumdum sinâ, Gauden. Akó natáo man sa payágpayag. . . .
GAUDENCIO—¿Walâ ka magahinulsul sini'ng aton nadangatan?
SOLEDAD—¿Akó magahinulsul? ¿Kag ngaa? ¿Dilì balá hamili ang aton gugma?
GAUDENCIO—Apang kitá man lamang ang

may sayúp. Sadto kay sa aton dughan hamilì man nga gugma ang ginabatyag naton, ngàa balá walâ naton pagsimbugá yadto nga gugma naton? ¿Ngàa? (*Mamangcot sa iya man lamang*)

SOLEDAD=¿Walâ ka balá makabasa sadto'ng:

"Mar de contrariedades es la vida
y los hombres son barcos que navegan
que al llegar la caricia enfurecida
de la suerte, en dolor todos se anegan".?

GAUDENCIO=Hòo, matùod nga lawúd nga malapad ini'ng pangabuhì kag kitá nga mga táo mga layâ nga dahon sang kahoy nga ginadapyadapya, kag walâ naton masayuri kon dìin kitá nga hilit idagsà. . . .

SOLEDAD=Apang sa olihi, nagasiling man sing:

"Ahora bien, si ruta diferente
hemos trazado al cruzar el desierto
quiera Diós que al final y frente a frente
nos encontremos en un solo puerto".

GAUDENCIO–Hòo, hòo. (*Madalum ang dumduman*)

SOLEDAD –¿Nagakalisud ka?

GAUDENCIO=Walâ, kondi nagapanumdum akó nga mangità pagkàon.

SOLEDAD=Ayáw ka magpalibúg sang olo nimo kon tungud lang sinâ. Dilì kita magkàon.

GAUDENCIO—Dilì mahimù. Magkabuhì kitá sa pagpangalipay. Manaúg akó anay.

SOLEDAD— Dilì ka magdugay. (*Lakat si Gaudencio*) Matawhay na ang dumduman ko, kay ang humilì nga dugús sang gugma amó ang ginakabuhî sang akon tagiposóon. Ang táo, agúd magkalipay, da-

pat magpasilong sa mabugnaw nga landung sang tunay nga gugma.

IKALIMA NGA GUÁ

SI SOLEDAD KAG SI PABLO

PABLO—(*Sa idalum*) Tagbaláy. . .
SOLEDAD—(*Magtindog subung sang may kahadluk*) ¿Sin-o? (*Manilag*)
PABLO—(*Sa idalum man gihapon)* Tagbaláy...
SOLEDAD---Dilì ko kilala ang tingug. (*Masulúd*)
PABLO--(*Sa idalum man gihapon*) Tagbaláy.... (*Maguá*) Ayáw na magpanagù. ..Nasayuran ko nga yari dirí ang naghalit sa akón anák.
SOLEDAD---(*Maguâ nga ginapalicud ang revolver*) ¿Akó ang ginapangità mo?
PABLO--Hòo, ikaw. (*Nagakulukadlao*) Ikaw, mahigkù nga babáe, ang ginapangità ko.
SOLEDAD---¿Mahigkù ang pulung nimo? ¿Nga a nakadangat ka magpulung sing subung?
PABLO---(*May kaakig*) Dilì pa ikaw busúg nga imo gindagtaán ang dungúg sang bana nimo, ang ibán nga panimaláy imo pa ginahalitan.....
SOLEDAD---Tiyò Pablo, hinaya lang kon nagahambal ka, kay walâ ka makasayud sang gincamunùan.
PABLO(*Magkadlaw nga hilaw*) Nakasayud akó. Naluyag ka kay Gaudencio kag imo gintistisán ang akon anák nga amo'y asawa niya. Mahigkù ka nga babáe.
SOLEDAD--(*Bayawon ang revolver kag ipatumtum kay Pablo*) Tiyò Pablo, hináyhinaya ang imo hambal kay masakít nga pamatian ko.

Akó dilì malàin nga babàe. Ang anák mo amó ang mahigkù nga babáe...

PABLO=(*Mahinay*) Apang ikaw nagtòo sa mga panug-an ni Gaudencio. . .

SOLEDAD=Dilì tungúd kay Gaudencio ang akon ginbulág sa bana ko: dilí ka maghunâhunà sing subung. Ginbulagán ko ang bana ko kay mapintas, kay dilì na mabatás ang iya pagpakalisúd sa akon.... Kag si Gaudencio nagbulág sa anak mo kay ang anak mo maluíb.

PABLO---Magapati akó kon tungúd sang kabangdanan sang imo pagbulág sa imo bana, kay ang isá ka asawa dilì gid matùod magbulág sa iya bana kon abi ang bana dilì gid tamà ka pintas, apang kon tungud sang kalúíb sang anák ko, sonô sang imo ginapamulung, inâ butángbutang lamang ni Gaudencio, ayhan sa pagbutìg kag sa pagpatóo sa imo.

SOLEDAD=Bisan pa, walâ ka katarungan sa pagpasipala sa akon.

PABLO—Patawara akó. Apang kailo ka nga ginbutigán ni Gaudencio.

SOLEDAD Ginatoohan ko kay amó ang iya sugid, kag ako nagalaum nga dirí sa kalibutan amó iní ang mahanabò; nga ang bana luibán sang asawa, kag sa tungúd siní ang bana sarang makabulág.

PABLO—Ikaw ginpasalig lang ni Guadencio nga magabulág siá sa iya asawa, apang dilí mahimù.

SOLEDAD—¿Ngaa dilì mahimù?

PABLO—Kay sa bana kag sa asawa may mabakud nga talikalâ nga nagahigút nga sa kamatayon lamang mabugtó

SOLEDAD—Yarà ang *divorcio*

PABLO—Tì, kondì ginpasalig lang ikaw ni Gaudencio.

SOLEDAD—¿Ngàa?

PABLO—Kay dirí sa aton sa Pilipinas walà sing *divorciò*. Ganì ang bana kon asawa man nga magbuläg sa iya asawa kon bana man. Kag magpangasawa liwán sarang masumbung sa salâ nga ginatawág *adulterio*.

SOLEDAD—(*Manumdum. Sa luás*) ¿Matúod ayhan?. Apang walâ man akó magasalig kay Gaudencio...Dilì siá ang tuyó ko sa pagbuläg kay Graciano....

PABLO—(*Sang iya mapanilagan nga nagdalum ang dumduman ni Soledad*) Amó na akó anay.... (*lakát.*)

SOLEDAD ¿Matùod ayhan? ¿Ginbutigán akó ni Rosario? Apang si Rosario dilí makabutig sa akon. (*Dulugan*) Ginahadlukon akó, kon basì sa paghingabút ni Graciano nga makapakasál liwan, nga dílì masumbung sa adulterio, iya akó patyon ... kag isilíng nga akon siá ginluibán.....A, tuman na ako siní. Sa tunga siní nga pagpangalisúd pagkatamis sang kamatayon. (*Masulúd kag maguá nga walá na revolver*)

IKAN-UM NGA GUÁ

SI SOLEDAD KAG SI GAUDENCIO

GAUDENCIO—(*Magua gikan sa ganhàan nga natóó*) ¿Ginlangkag nimo akó, holeng? (*Ibutang ang mga Dalá nilá niyá*)

SOLEDAD—Hoo, bangúd sang pagpalanggà ko sa imo. (*Dulugan makadulí*) Gauden, pilá ka tagâ agud magsalig ako. ¿Matuod nga ginahigugma nimo ako? (*May anggá*) ¿Matùod nga pagaunungan nimo akó?

GAUDENCIO—¿Apang, may pangduháduha ka?

SOLEDAD—Hantì, mapakásal kitá nga duhá, agúd mahimpit na gid ang aton kalipay....

GAUDENCIO—Dilì mahímù, Choleng.

SOLEDAD—¿Ngàa?

GAUDENCIO—Kay walâ igatugut sang kasugùán.

SOLEDAD—¿Walâ balá igatugut nga ang bana magbulág sa iya asawa kon ang asawa malàin, subung man nga walâ balá igatugut nga ang asawa magbulag sa iya bana kon ang bana malàin? Kag makapakasál ang tagsatagsa?

GAUDENCIO—Walâ: kay sa asawa kag sa bana may talikalâ (*Sa pagbungát sang tinagâ nga Talikalá, iya baskugón*) nga nagahigút, nga lamang ang kamatayon amó ang makabugras. (*Masubú*)

SOLEDAD—(*Madalum ang dumduman*) ¡Diwa ko! ¡Lamang ang kamatayon! ¡Matùod nga ginlimbungán akó! (*Masulúd, kag lamang nga makasulùd lumupúk*)

GAUDENCIO—(*Sang pagkabatî sang lupúk*) ¡Choleng! ¡Choleng!...(*Sulúd*) Choleng...(*Sa sulúd*) ¡Diwa ko! (*Maguà nga iya ginaalayay si Choleng sa iya duha ka butkon, kag palingkurón sa siya, apang patáy na. Iya panilagan ang kibú sang dughan.*) ¡Patay, Diwa ko! ¡Tungúd sa talikalâ nga lamang ang kamatayon ang makabugras! (*Masulúd man kag lamang makasulúd lumupúk man.*

Maguâ) ¡Banyagà nga talikalâ, nga lamang ang kamatayon amó ang makabugras! (*Mapukan sa luyó sangbangkay ni Soledad*)

KUMBUNG.

KATAPUSAN.

PATIMAAN.

Ang tanán ñga maluyag magpaguá sini ñga drama kinahanglan magpañgayó sang pahanugut sang tagsulát kag magbayad sang hinakay ñga ginasukút. Ang mga sulát saráng mapadalá kay Pio R. Sean, ℅ "La Panayana", ni C. F. Perfecto, Mandurriao, Iloilo.

Ang magpaguá ñga walá pahanugut sang tagsulát igasumbung sa hokmanan.

Ang tagsulát.